

Рідна мова – найважливіший національний скарб

*Ти потрібна мені, як вода у пустелі,
Ти потрібна мені, як вогонь Прометейв,
Ти потрібна мені, як повітря, як сонце,
Ти потрібна мені, як на волю віконце.
Бо без тебе я – раб, без родини, без долі.
Бо без тебе я прах, що розвіють у полі.
І люблю я тебе, твою пісню і слово,
І не зраджу тебе, материнська мова.
Ти потрібна мені..
(«Рідна моя українська мова», С.Двірняк)*

21 лютого – Міжнародний день рідної мови. Цю подію відзначають з 2000 року. Генеральна конференція ЮНЕСКО 17 листопада 1999 року запровадила його з метою сприяння мовній і культурній різноманітності й багатомовності. Це свято – ще одна нагода для кожного громадянина – усвідомити причетність до свого народу, до рідної мови. Створена на світанку людської історії мова розвивається, живе в народі. Оскільки з 6000 розмовних мов світу майже половині загрожує зникнення, ЮНЕСКО прагне підтримувати мову як ознаку культурної належності особи. Кожна мова має право на життя, бо це інструмент, який консолідує націю, формує національний менталітет, є живим свідком історії народу, зберігає його культурні здобутки, є визначальним чинником життя людини й суспільства. Це безцінний скарб, який треба берегти і примножувати. Життя мови залежить від народу, який несе її в своїй душі й культурі, у своїх звичаях, традиціях, піснях.

Дата для Дня рідної мови була вибрана на згадку про трагічні події в Бангладеші 21 лютого 1952 року, коли загинули студенти-протестанти, які стали на захист своєї рідної мови бенгалі, вимагаючи визнати її однією з державних мов країни. Відтоді ця дата у Бангладеш стала днем полеглих за рідну мову, а весь світ відзначає День рідної мови.

Втрата мови – це втрата самобутності. Для захисту мов і задоволення мовних інтересів національних меншин Рада Європи розробила й ухвалила Європейську хартію регіональних мов, або мов національних меншин, яку ратифіковано Верховною Радою України 15 травня 2003 року.

В Україні цей день почали святкувати з 2002 року. Рідній мові в Україні присвячене ще одне свято – День української писемності та мови, яке щороку відзначається 9 листопада.

Сьогодні, згідно зі Статтею № 10 Конституції України «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України».

Українська мова теж зазнала злетів і падінь. З далеких докняжих часів бере початок наша мовна традиція, а в період Київської Русі наше слово сягнуло рівня державотворення: було відкрите не лише для близьких сусідів, а й для найвіддаленіших земель, збагачувалося іншими мовами і збагачувало їх. Ознаки української мови фіксують пам'ятки, починаючи з найдавніших джерел, датованих XI століттям, а безпосереднім джерелом української, як і інших слов'янських мов, є праслов'янська мова. Чорну справу нищення української мови розпочав Петро I, який методично запроваджував централізовані утиски, жорстоко розправляючись із козаками та селянами, здійснював духовний геноцид, який тривав не одне століття. В обороні рідного слова стояли Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Борис Грінченко, Микола Куліш, Олександр Олесь і багато інших. Тих, хто зберіг рідну мову у страшні часи лихоліть, було значно більше, ніж тих, хто своєю байдужістю мовчки відправляв її у вічне небуття.

Витримавши страшні лихоліття, торттури, перегорівши, як криця, переслідувана, охрещена «холопською», дійшла до нас загартованою і мужньою. Однак боротьба за рідну мову триває і сьогодні.

- *«Рідна мова дається народові Богом, чужа – людьми, її приносять на вістрі ворожих списів» (В. Захарченко).*
- *« Мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції. В такому разі мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного «я».. І поки живе мова – житиме й народ, як національність.. От чому мова завжди має таку велику вагу в національному рухові, от чому ставлять її на перше почесне місце серед головних наших питань» (І.Огієнко).*

Мова консолідує. Людина має завжди пам'ятати, звідки вона родом, де її коріння, знати історію свого народу, його мову. Знання мови народу, серед якого ти живеш, - ознака культурної, освіченої людини, знання рідної мови – святий обов'язок кожного.

- *«Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. Ми повинні бути свідомі, що мовна проблема для нас актуальна і на початку XXI століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу» (Л.Костенко).*
- *«Найбільше й найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування» (Панас Мирний).*

Мова – одне з багатьох див, створених людьми. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. Бувають такі випадки, коли навіть звучання рідного слова стає причиною особливого душевного стану, емоційного збудження будь-якої людини. Нині українська мова функціонує як державна мова України й національна мова українського народу. Поза межами України українська мова поширена в Молдові, Білорусі, Казахстані. Крім того, українською послуговуються діаспори в Польщі, Чехії, Словаччині, Румунії, Сербії, Хорватії, Угорщині, США, Канаді, країнах Латинської Америки, Австралії. В Україні живе понад 130 національних меншин – носіїв 79 мов. Згідно зі статтею 10 Конституції України «Державною мовою в Україні є українська мова». Але в Україні є також мови, які знаходяться на межі зникнення, зокрема два діалекти ромської мови, кримчацька, урумська мови, а також галицький діалект караїмської мови. Наша країна є багатонаціональною, тож цей день святкують не лише носії української мови, а й гагаузької, болгарської, грецької, кримсько-татарської, польської, угорської, молдовської, вірменської, грузинської та інших мов, представники яких проживають в Україні. «Це зобов'язує нас до високої культури міжнаціонального спілкування. А вона починається з поваги до мови кожного народу, яка своєю чергою, неможлива без свідомого ставлення дорідної мови. Адже не може поважати інших той, хто не шанує людину в собі» (І. Дзюба).

- *«Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування» (І.Огієнко).*
- *«Щоб любити – треба знати, а щоб проникнути в тонку й неосяжну, величну й багатогранну річ, як мова, треба її любити» (В.Сухомлинський).*
- *«Рідна мова – мати єдності, батько громадянства і сторож держави» (М.Даукиша).*

Мова – найуніверсальніший засіб не лише самовираження, а й державно-духовного відродження нації і культури. Закономірно, що на межі ХІХ-ХХ ст. мова стала і наймогутнішою підйомною силою національно-духовної самосвідомості українців, свідченням їх багатогранності буття, культури, інтересів, - але водночас і найгострішою проблемою. Це переконливо доводили своєю творчістю письменники І.Франко, Б.Грінченко (автор Словника української мови), І.Нечуй-Левицький, М.Старицький, М.Коцюбинський, композитор М.Лисенко, корифеї театру І.Карпенко-Карий, М.Заньковецька, славетні співаки С.Крушельницька та О.Мишуга, мовознавці П.Житецький, М.Максимович.

- *«Слово, моя ти єдина зброя,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може, в руках невідомих братів
Станеш ти кралицям мечем на катів» (Леся Українка).*

- *«Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. В мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання... І поки живе мова – житиме й народ, як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорошиться поміж дужчим народом...» (Іван Огієнко (Митрополит Іларіон)).*
- *«Мово! З чорнозему, рясту, любистку, м'яти, євшан-зілля, з роси, з дніпровської води, від зорі і місяця народжена!
Мово! Мудра Берегине, що не давала погаснути земному вогнищуроду нашого і тримала народ на небесному Олімпі волелюбності, слави і гордого духу.
Мово! Велична молитво наша у своїй нероздільній трійці, що єсиТІ і Бог-Любов, і Бог-Віра, і Бог-Надія. То ж стояла ти на чатах коло вівтаря нашого національного храму й не впускала туди злогл духаскверноти, злого духа ганьби. І висвячувала душі козацького роду...
Прости! Воскресни! Повернися! Возродися! Забувай вічним і віщим Словом...» (Катерина Мотрич).*

Мова – особлива історично змінна знакова система, яку використовує кожен народ для вираження думок і почуттів, фіксації і передачі власного культурного досвіду. Українська національна мова складається з літературної форми та нелітературних, з-поміж яких можна назвати територіальні діалекти (їх в українській мові три: північний, південно-східний, південно-західний), соціальні діалекти (сленг, жаргон, арг), просторіччя. Основу української національної мови складає літературна мова – мова книг, газет, журналів, театру, кіно, радіо і телебачення, мова державних установ і навчальних закладів. Основоположником сучасної української літературної мови є Тарас Шевченко.

Ідея спільної для всіх людей мови доволі давно привернула увагу вчених. Над цією проблемою працювали педагог Ян Амос Каменський, філософи і математики Френсіс Бекон, Вільгельм Лейбніц, Ісаак Ньютон та інші. Проте нікому з науковців не довелося повністю замінити усі існуючі мови однією, навіть найбільш поширеною. Було винайдено близько 300 штучних мов (есперанто, інтерлінгва, оксиденталь, азбука Брайля для сліпих тощо), але їх використовують лише окремі групи людей. Національна ж мова для кожного народу – неповторна скарбниця його пам'яті.

- *Втрачаючи рідну мову, народ втрачає разом з нею і своє духовне надбання, яке він нажив за багато віків, свій особливий спосіб розуміння світу, особливий спосіб передавати це розуміння, свої запаси мудрості, що зберігаються в народній поезії, в творах усної словесності, якими багатий кожний обдарований народ» (О.Єфименко).*
- *«Бажання, щоб усі заговорили однією мовою, - дурне, марне бажання» (Панас Мирний).*

- *«Якби об'єднання людства за мовою і взагалі за народністю було можливим, воно було б згубним для загальнолюдської думки, так само, як заміна багатьох почуттів одним, хоча б це одне було не дотиком, а зором. Для існування людини потрібні інші люди; для народності – інші народності» (О.Потебня).*

Поняття «рідна мова» розкриває свій глибинний зміст, оприявнюючи один із найважливіших компонентів семантичної структури – **духовний**. Духовність розуміємо як «теоретично-пізнавальну, художньо-творчу та морально аксіологічну активність людини», як «здатність людини до творення культури й самотворення». Цілком зрозуміло, що саме поняття «рідна мова» стало виразником не тільки родинної спорідненості («материнська мова», «мова батьків», «мову роду»), а й основою національного самовизначення, підкреслюючи духовний зв'язок між людьми (народом), які говорять однією мовою.

Кожна мова, перебуваючи між людиною і світом та виражаючи суб'єктивне бачення об'єктивного світу, виявляє свій творчий характер, енергетичну сутність. Вона є діяльністю людського духу, енергією, яка проймає усе життя народу, що нею говорить, і водночас результатом цієї діяльності. Мова, з одного боку, виражає неповторність народу, а з другого – формує її.

Рідна мова(рідне слово) – це не тільки ідеальний репрезентант (представник) дійсності, воно сама дійсність, минула, сучасна і прийдешня. Слово зберігає інформацію, збирану мовним колективом упродовж його існування, фіксує все національно-культурне надбання народу – носія мови. Виражені у мові знання і уявлення про довкілля складають єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію. Рідна мова не тільки відображає навколишній світ, а й інтерпретує його, створюючи особливий світ, у якому живе людина. Об'єднуючи людей через спілкування, через збереження і передачу культури, мова формує націю.

Без мови немає народу. Українська мова розвиває душу українського народу, у ній – його історія, споконвічні прагнення й помисли. Знання рідної мови необхідні кожній людині в її повсякденному житті, адже без них не можна збагнути почуте або прочитане, вправно користуватися рідним словом. Досконале знання мови – це важливі ознаки високої культури й освіченості людини. Знання рідної української мови необхідно вдосконалювати, продовжувати вчити все життя, дізнаватися нове. Знання української мови робить наш народ культурним та освіченим.

- *«Без добре виробленої рідної мови нема всенародної свідомості, без такої свідомості нема нації, а без свідомої нації – нема державності, як найвищої громадської організації, у якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення» (І.Огієнко).*

- *«Мово рідна! Ти ж – як море – безконечна, могутня, глибинна. Котиш і котиш хвилі своїх лексиконів, а їм немає кінця-краю. Красо моя! В тобі мудрість віків і пам'ять тисячоліть, і зойк матерів у годину лиху, і переможний гук лицарів твоїх у днину побідну, і пісня серця дівочого в коханні своїм, і крик новонародженого; в тобі, мово, неосяжна душа народу – його щирість і щедрість, радощі й печалі, його труд і піт, і кров, і сміх, і безсмертя його. Світлоносна! Ти завжди вабиш, чаруєш, кличеш на теплі й могутні хвилі свої. І я вірний і вічний юнга твій.. Єдина печаль проймає, що не вистачить життя, аби переплести твій мовний океан. Бо ти є Вічність. Ти є Правда, Добро і Краса народу нашого. Тож такою і будь вічно, мово рідна!»(**Сергій Плачинда**).*
- *«Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе» (Олесь Гончар).*

*«Люби свою мову, плекай і дбай про неї. Це ж дорога твоя спадщина віків і поколінь. Користуйся нею, оберігай її, передай її, збагачену і ще більш розвинену, своїм дітям і онукам, а вони передадуть наступним поколінням»
(М. Шумило).*

21 лютого 2023 р.